
Mentofaktúra folyóirat**-filozófia és Coaching**

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

SZÉP MÚLT VÁR RÁNK**VÁLSÁGKEZELÉS AZ INFORMÁCIÓS
TÁRSADALOMBAN**

Képzelnünk el egy visszafelé lejátszott filmrészletet, melyben az információs társadalom tarajos hullámai a jövőből rázúdulnak a jelenbe csituló ipari korszak, valamint a mezőgazdasági társadalom szelíden ringató hullámaira, hogy azután elenyésszenek a távoli múltban! Ebben a fenséges posztmodern vízióban a hullámok hátán szörfölnek a jövőből a problémákra éhes válaszok, hogy az ide-oda cikázó kérdésekre vessék magukat, és azután jóllakottan eltűnjenek a múlt homályában. Ha a jövőbeli kreatív megoldások rátalálnak az általuk érdekesnek talált jelenbeli problémákra, akkor szép múlt vár ránk. „Jelen” könyvünk elolvasása olyan kompetenciák birtokába juttatja a fogékony olvasót, amelyek révén, a szebb „múlt” reményében, sikeresebben kapcsolhatja össze a jövőből érkező megoldásokat aktuális nehézségeivel, mint korábban. A behaviorista pszichológus, Skinner szerint „nemcsak azt kell számításba vennünk, amit a környezet egy szervezettel annak reakciója előtt csinál, hanem azt is, amit utána. A viselkedést a következményei formálják és tartják fenn” (Skinner, 2004, 25). A jövőből érkező válaszoknak a jelenbeli kérdésekkel történő összekapcsolása olyan „operáns” (környezetre ható) viselkedés, amely determinálja a problémamegoldó jövőbeli kompetenciáit. A jövőből érkező kérdésekre adott válaszokat tehát a válságkezelő múltbeli operáns viselkedése határozza meg. A jövőbeli döntések

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

sikeressége legitimálja a múltbéli válaszokat, vagyis szép múlt vár ránk. A „szép múlt vár ránk” kijelentés látszólag paradoxonnak tűnik, valójában jól feloldható Roger Schanknak (2004) a dinamikus emlékezetéről szóló elmélete révén. Szerinte akkor kerülünk valódi tanulási szituációba, amikor egy előzetes elvárásunk kudarcot szenved. Ilyenkor kíváncsiak leszünk arra, hogy vajon miért nem működnek a problémamegoldásra korábban kifejlesztett eszközeink. A kíváncsiság a furcsa esemény vagy helyzet magyarázatára sarkall bennünket. A magyarázat során a korábbi hasonló esetekre való „emlékeztetésre” támaszkodunk. A magyarázathoz szükséges általánosítás fejezi be a problémamegoldási ciklust, mely újra kezdődik akkor, amikor az új, általános fogalmi keret nem illeszkedik egy felmerülő problémához, vagyis előzetes elvárásunk kudarcot szenved. Schank hangsúlyozza, hogy az intelligencia lényegi kritériuma az, hogy az adott ágens képes-e önálló problémamegoldásra. A dinamikus emlékezeti rendszerről szóló elmélet egyik kulcsfogalma az „emlékeztetés” (Schank, 2004, 33-52). Az emlékeztetés (reminding), vagy emlékezetbe idézés, az az ismert jelenség, amikor egyik emberről vagy eseményről egy másik jut az eszünkbe. „Ennél is érdekesebbek azok az emlékezések, amelyek különböző helyzetek között jönnek létre – ilyenkor egyik esemény egy másikra emlékeztet” (Schank, 2004, 33). Az emlékeztetés a dinamikus emlékezet azon működési folyamatának lényegi része, melynek során a felmerülő új

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

situációk „a korábban feldolgozott események szerint értelmeződnek” (Scahnk, 2004, uo.).

Vagyis nincs tanulás emlékeztetés nélkül. Az ismereteink határozzák meg, hogy mit tanulunk. Nem sok eséllyel taníthatnánk meg valakit olyasmire, amiben nincs tapasztalata. Folyamatosan új bemenetek érnek minket, amelyeket a korábban feldolgozott bemenetek szerint értékelünk és értünk meg, vagyis annak alapján, amit már feldolgoztunk. E tekintetben a megértés alapvetően kreatív feladat. A megértőnek azonosítania kell azokat az emlékeket, amelyek megfelelően illeszkednek a bemenethez. Ilyenkor vagy teljesen hasonló (tökéletesen illeszkedő) vagy meglehetősen eltérő emlékekre bukkanunk. A bizarr kapcsolatok a helyzettől függően vagy a gondolkodás zavarára utalnak, vagy briliáns megoldásokat takarnak. Tökéletes illeszkedés esetén tökéletes megértésről vagy a kreativitás teljes hiányáról van szó (Schank, 2004, 36).

A mi értelmezésünk szerint akkor beszélhetünk a „szép múlt vár ránk” élményéről, amikor a dinamikus emlékezeti rendszer a felmerülő váratlan helyzet hatására oly módon strukturálódik újra, hogy az a probléma kreatív megoldását eredményezi. A kreativitás melegágya tehát az a helyzet, amikor az előzetes elvárásainkhoz nem illeszkedik a valóság, vagyis furcsa szituációba kerülünk. A furcsaság viszont kíváncsivá tesz bennünket, ami arra indít, hogy új magyarázatokat keressünk a

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

felmerülő problémára. Schank szerint ezeknek a magyarázatoknak a megalkotása jelenti a valódi gondolkodást.

A mi értelmezésünkben ahhoz, hogy válságkezelés során a problémamegoldóra szép múlt várjon, az információs, ipari és a mezőgazdasági társadalom által ajánlott megoldások és problémák tajtékos hullámain hanyódva kell eligazodnia, olykor egyetlen esélye arra, hogy sikeresen kapcsolja össze őket az, ha megtanul vízen járni.

Az általunk, a metaforák szintjén, bemutatott posztmodern vízió a következő négy elmélet összekapcsolásának, pontosabban kreatív destrukciójának (vö. Ritzer, 2009), köszönheti gyakorlati megvalósulását: 1. Alvin Toffler A harmadik hullám című könyve; 2. az idő dinamikus szemlélete; 3. pragmatista filozófia és 4. a problémamegoldás szemeteskosár-modellje.

Toffler szerint olyan korszakban élünk, melyben „óriások harcolnak” egymással, a változás két áradata csap össze: az ipari és az információs társadalom toronymagas hullámai. A mezőgazdasági társadalom már régóta nem tud részt venni az óriások harcában. „A hullámfrontok összeütközése viharos óceánt teremt, tele ütköző hullámokkal és örvényekkel, amely elfedik a mélyben húzódó fontos történelmi áramlatokat”(Toffler, 2001, 27). Közép-Kelet-Európa idejéből nézve ez a háború részben a jövőben játszódik, vagyis az Egyesült Államokban, ahol hatalmas méretű válságokat generál, melyek idővel ide is elérnek. Az egymáshoz csapódó hullámok határozzák meg személyes

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

kapcsolatainkat, a családról alkotott elképzeléseinket, a munkához való viszonyunkat, erkölcsi értékeinket, gazdasági életünket. A két óriás harca elsősorban bennünk zajlik: egyszerre vagyunk az ipari és az információs társadalom polgárai. Ez a személyiségzavarok kora, melyek megoldása a jövőből, és nem a múltból várható. Könyvünk ezen általános válságszituációra adott válaszként született, olyan válságfilozófia, amely segít abban, hogy a jövőből érdekesebb válaszok érkezzenek, mint korábban, és az unalmas, nem adaptív kérdések a múltba enyészve megszépüljenek.

A mi olvasatunkban az ipari társadalom toronymagas hullámai már a múltban hömpölyögnek, a jövőből egyre kisebb hullámai érkeznek a jelen felé. A mezőgazdasági társadalom összes nagy és közepes hulláma már a megszépíthető múltban ring, míg az információs társadalom legnagyobb hullámai még a jövőből áradnak felénk, szemben a múltban található kis hullámocskáival.

A két áradatnak a látszat ellenére teljesen más az úgynevezett ontológiája. Az ipari társadalom radikálisan elválasztja egymástól a termelést és a fogyasztást. A piac olyan kapcsolótáblaként funkcionál, amely összeköti a termelőt a fogyasztóval, és lehetővé teszi az áruk szabad cseréjét. A piac irányítói szükségképpen kitüntetett helyzetben kerülnek, üzletszerű viselkedésük paradigmául szolgál, nem csupán a piaci mechanizmuson belül, de a személyes kapcsolatok viszonyrendszerében is. Az ipari társadalom embere kettős kötésben (vö. Bateson, 1956) szenved, termelőként fegyelmeztetnek, puritánnak, csapatjátékosnak,

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

önmegtartóztatónak kell lennie, viszont fogyasztóként arra sarkallják, hogy fegyelmetlenül szórja a pénz, azonnali kielégülésre törekedjen, legyen önző, ne törődjön a jövővel. Az ipari társadalom szabványosítja, a munkamegosztás révén specialistákká formálja az embereket. A tér szabványosítására tartalmasabb, részletesebb és standardizáltabb térképeket gyártanak. A valóságot is szabványosítják: a világ atomokból áll, és olyan nyitott könyv, mely a matematika nyelvén íródott. Az univerzum bonyolult gép, mely alkatrészeire bontható. A problémamegoldás tehát részekre bontás, és algoritmizált összeszerelés. Az idő szinkronizálása révén hatékonyabbá válik a fogyasztók és a termelők közötti árucseré. Az órához igazított élet teljesen újfajta idő- és térélmény birtokába juttatja az ipari korszak lakóit. A hatékonyság mint végcél a korszakot arra indítja, hogy az emberek életét a gépek ritmusához igazítsák. A lineáris időfogalom elfogadásából adódóan „az időt kezdték úgy felfogni, mint egy országutat”(Toffler, 2001, 118, melyen a múltból haladunk a jelenen át a jövő felé. Az ipari társadalom koncentrálja a munkát, a népességet, az energiaforrásokat, a pénzt. Mindent áthat a nagyság kultusza: a hatalmas méretű üzemekben a termelés maximalizálására törekednek. Egyebek mellett centralizálják a bankrendszert és a kormányzást. A korszak paradigmaticus figurája a menedzser mint mérnök, hiszen a világ javításra és fejlesztésre váró gépezetek sokaságából áll.

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

Az információs társadalom fent bemutatott alapelvek mindegyikét támadja. Vagyis: de-standardizál, de-specializál, de-szinkronizál, de-koncentrál, de-maximalizál, de-centralizál. Könyvünkben ezen határfogalmak segítségével építünk fel, egy (az információs társadalommal kompatibilis) válságkezelő filozófiát.

Az információs társadalomban a termelői és a fogyasztói magatartás harcából a fogyasztói győzedelmeskedett. „Emberek halnak, a fogyasztó él!” A fogyasztói kultúrában, bizonyos értelemben, mindenki fogyasztó, még az is, aki a fogyasztásellenes identitások fogyasztója. Lényegi ismérve a fogyasztói „lét elviselhetetlen könnyűségéből” származó szabadság. A fogyasztó szabadsága a magánszférában teljesedik ki: a fogyasztásnak a fogyasztás által generált Matrixában mindenki szabadon dönthet arról, hogy mely javakat és szolgáltatásokat választja, vagyis, hogy mire költi a pénzét. A választás autonómiáját, a szabad piac lényegéből adóan, elvben senki sem korlátozhatja: azt veszünk, amit szabad akaratunkból választunk, és azt választjuk, amiről úgy érezzük, hogy „fogyasztói önrendelkezésünk” tudatában, meg kell vennünk. A magánszféra ontológiáját (vagyis a van-t) a fogyasztás különféle rítusai, ünnepei, szimbólumai kapcsolják össze az autonóm döntések (a kell) világával. A szabad választás értelmet ad a magánszférának, és felértékeli azt, a magánszféra pedig a fogyasztás rítusain keresztül megalapozza az autonóm döntéseknek teret adó Matrixot. A Wachowski fivérek filmjében Cypher miközben arról

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

tárgyal Smith ügynökkel, hogy miként árulja el a Mártix hatalma ellen szegülő Morpheust és társait, a következőket mondja. „Semmire sem akarok emlékezni. Egyáltalán semmire. Érti? Gazdag akarok lenni. Tudja, valaki olyan, aki fontos, mint a színészek. (...) Visszapréselem magam az egyik skatulyába, maga meg visszaköt a mátrixba.” A filmbéli emberek kapszulákban fekvé energiát termelnek a Mátrix számára, miközben azt az illúziót keltik bennük, hogy szabad fogyasztókként élik mindennapjaikat a „vágytól vágyig” létező hipervalóságban. A bemutatott filmrészletet analógiaként használva a fogyasztók is tekinthetők olyan „elemeknek”, melyek a fogyasztás Mátrixát az által tarják életben, hogy energiát termelnek neki, vagyis a szabad választás illúziójáért azzal fizetnek, hogy vásárolnak. Cypher számára fontosabb a fájdalommentes élet, mint a valódi autonómia.

A bevezető metaforikus mondatok értelmezéséhez, valamint az általunk kifejlesztett Massachusetts-módszer megértéséhez, röviden bemutatjuk a dinamikus és a statikus időfelfogás közötti alapvető különbséget. A statikus időszemlélet során a „korábban, később, egyidejűleg” fogalmakat, míg a dinamikus időfelfogás esetén a „jelen, múlt, jövő” fogalmait használjuk. A dinamikus idő mozog, a statikus viszont áll. Amikor szüleim megtudták, hogy anyám terhes, akkor születésem a jövőben volt, aztán jelenné vált, majd megszületésem után múlttá lett. A statikus időszemlélet fogalmaival kifejezve: amikor szüleim megtudták, hogy anyám terhes, az korábban volt, mint a születésem. Születésem azonos

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

időben volt azzal, amikor anyámnak megszűntek a szülési fájdalmai, de később, mint szüleim születése. A statikus időszemléletben az idő dátumok (dated series), időpontok sora. A dinamikus idő ezzel szemben idők (jelen, múlt, jövő) sora (tensed series). A két megközelítés alapjaiban különbözik egymástól: a statikusban egy esemény csupán egyetlen helyet foglalhat el az idősoron, míg a dinamikusban lehet jövő, jelen és múlt. A harmincéves háború az 1618-tól 1648-ig tartó időszakot foglalja el a statikus idősoron, a dinamikus időszemléletben viszont egykor jövő volt, aztán jelenvalóvá vált, végül eltűnt a múltban, történelemleckévé változott. Lakoff (2003) szerint az idő fogalmát a mozgás és a tér fogalmai révén konceptualizáljuk. Véleményünk szerint a statikus időfelfogás arra a mindennapi fogalmi megragadásra (népi ontológiára) hasonlít, amikor a megfigyelő mozog és az idő áll, míg a dinamikusban az idő mozog és a megfigyelő mozdulatlan. Az idő dinamikus jellegét hangsúlyozó metaforák közül egyesek az sugallják, hogy az idő a jövőből jött a jelenbe: *Itt (van) az idő. Eljön* mindennek az ideje. *Elérkezett* az idő a cselekvésre. Ezek a metaforák azt implikálják, hogy az idő eddig nem volt itt, de már megérkezett, illetve meg fog valahonnan jönni. De honnan? Nyilván a jövőből, mivel a múlt már nem jöhet el. Az válik múlttá, ami elmegy. *Elment* az idő. *Rohan* az idő. A nyelvben megőrzött népi ontológia szerint az idő a jövőből jön, és a múltba távozik. A statikus időhöz kapcsolódó népi ontológia az időt mozdulatlan tárgyak soraként írja le, melyek között a megfigyelő mozog. Lassan *közeledünk* az év végéhez. Már jóval *túl jár* a hatvanon. A végső stádiumba

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

jutottunk. Látod, ide jutottunk! Az év vége olyan, mint egy lefektetett botnak a vége, amin 365 rovátka van. Elindulunk az egyik végétől, és a rögzített napok mellett elhaladva eljutunk az év végéig. A végső stádium, mint egy falu vége, ahonnan tovább már nincs semmi, csak a pusztaság. A statikus modellben a problémamegoldás hasonlít ahhoz, amikor valaki a múltból a jelenbe érve megragadja a problémát, mint egy nehéz tárgyat, és a remélt jövőbeli megoldás felé halad vele. A megoldás jutalma az, hogy leteheti a terhét: azért akarja megoldani a problémát, hogy megszabadulhasson tőle.

A dinamikus időfelfogás esetén a megoldás a jövőből jön, arra használ minket, hogy összekapcsoljuk a problémával és asszisztáljunk neki, hogy a problémával együtt kéz a kézben a jelenen át a múltba „távozzanak”, együtt haljanak meg, örökre elfelejtsék őket. Ebben a leírásban már megjelent a pragmatista filozófia jövőre irányultsága, és a problémamegoldás szemetesláda-modellje, melyekről részletesen szólunk könyvünkben.

Az ipari társadalom világához a statikus időben végbemenő problémamegoldás illeszkedik jobban: az ember (mint a gépek ritmusához igazított kvázi-gép) nyílegyenesen halad előre, miközben eltisztítja az útból a problémákat. Ez egyfajta gépies magatartás normává válását eredményezi, baj csak akkor származik ebből, ha ettől unalmassá válik az utazás, vagy a szokványos megoldás már nem segít, ilyenkor a túlzott racionalizáció irracionálissá válik. Viselkedésünket gyakorta

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

gépies automatizmusok irányítják, máskor – ha olyan problémával kell szembenéznünk, amelyet mechanizálódott szokásaink révén nem tudunk megoldani –, eredetinek kell lennünk. Az ingerszegény környezet sztereotip rutinokhoz vezet, ilyenkor úgy cselekszünk, mint egy gép, melynek viselkedése könnyen előre jelezhető, ezáltal hatékonyan manipulálható. A szokások rabszolgájának állatvilágbeli megtestesítője a túlspecializált koala, mely csak az eukaliptuszfa levelét hajlandó megenni. Ennek analógiájára képzeljünk el egy olyan embert, aki kaviáron kívül nem hajlandó mást fogyasztani, vagyis folyamatosan az éhenhalás szélén egyensúlyoz.

Az információs társadalom állandóan változó környezete olyan váratlan nehézségeket idézhet elő, amelyeken csak rugalmas viselkedésmintákkal, és stratégiákkal lehet úrrá lenni. Plasztikussá kell válnunk ahhoz, hogy megragadjuk azokat a váratlanul kínálkozó esélyeket, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy sikerrel folytathassuk az Életjátékot.

Olykor olyan váratlan szituációk is előállhatnak, melyeken már nem tudunk úrrá lenni meglévő készségeinkkel. Ilyen válsághelyzetekben két lehetőség adódik: az első a degeneráció (vagyis a stagnálás, vegetálás, majd a gyors pusztulás), a második a regeneráció (azaz a probléma megoldását lehetővé tevő új kognitív struktúrák és viselkedésmintázatok létrehozása). Utóbbi az öntökéletesítés képességének megnyilvánulása, annak bizonyossága: ha kell, vízen is tudunk járni. Véleményünk szerint

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

énünk meghaladása olykor egyfajta vízen járás, csoda, mely, ha sikerül, nem nyelnek el megszokásaink hullámai.

A tengerparton heverő fürdőzőkre metaforikusan tekinthetünk úgy, mint kifinomult énvédő mechanizmusaitól gúzsba kötött neurotikusokra, vagyis a „puszta életükért távírópóznába kapaszkodó koalákra” (Koestler, 2000, 230). Könyvünk megírásának célja az, hogy a koalák elengedjék a távírópóznát, a fürdővendégek pedig elhiggyék nekünk, hogy ha kell, tudnak vízen is járni. Azt a képességet, amely lehetővé teszi, hogy új viselkedésmintákat hozzunk létre rezilienciának (vö. Békés Vera, 2009) nevezzük. Pontosabban a reziliencia terminus két értelemmel bír: 1. A reziliencia az a mértéktartomány, amelyen belül az adott rendszer egyensúlyi állapotban marad a ráható erőkkel szemben; 2. Ha a külső erőhatás felborítja a rendszer belső egyensúlyát, akkor a reziliens szisztémák erre adaptívan reagálva képesek újra egyensúlyi állapotba kerülni. Ebben az értelemben a reziliencia mértékét az a külső erő adja, amely a rendszert arra indítja, hogy újraszervezze önmagát. A „reziliencia” a „rezisztenciából” és az „inerciából”, létrehozott terminus, amely az adott rendszer képlékenységét, és ugyanakkor stabilitását fejezi ki. A reziliencia egyfajta rugalmas megbirkózási, vagy ellenállóképesség. A szó gyöke a latin „salire” (ugrani) ige, a re-salire azt jelenti, hogy hátrahőkölni, előre-hátra feszülni. Koestler (2000) szerint (aki explicit módon nem használta a reziliencia kifejezést) amikor egy túlspecializált, automatizmusok által vezérelt rendszer zsákutcába jut, akkor hátrálnia kell egy

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

képlékenyebb, nyitottabb állapotba (pl. egy embernek saját tudattalanjába), hogy más irányba és nagyobb tudjon ugrani, mint korábban. Az evolúció kedvenc stratégiája ez a „mégse és mégis” megoldás: a zsákutca, a vakvágány arra kényszerít, hogy visszamenjünk az elágazásig, és mesebeli békákként arra ugorjunk, amerre feltételezésünk szerint a királykisasszony (vagyis a sikeres jövő) áll, aki csókjával visszaváltoztat bennünket reményteljes (reziliens) hercegekké.

Gordon szerint „a reziliencia nehéz körülményekkel szemben megnyilvánuló képesség a boldogulásra, (...) a kompetencia növelésére. Ezek a körülmények lehetnek biológiai rendellenességek, vagy környezeti akadályok. A viszontagságos körülmények továbbá lehetnek krónikusak, vagy súlyos, de nem gyakori válságok. Ahhoz, hogy az egyén boldoguljon, gyarapodjon, kompetenciáját növelje, mozgósítania kell minden erőforrását, legyen az biológiai, pszichológiai vagy környezeti” (Békés, 2009).

Az átlagosnál reziliensebb személyek kevésbé látják a jövőbeli eseményeket determinálnak, mint a többiek, és képesek különféle aspektusból szemlélni, valamint leírni az eseményeket. Ez nem tudatos elhatározás kérdése, hanem egyfajta gestaltváltás. Ami ma zsákutcának látszik, az holnapra akár többsávos úttá válhat a kreatív és ugyanakkor szisztematikus beavatkozás hatására.

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

Javor szerint „...a reziliencia legszélesebb értelemben véve olyan gyűjtőnév, amelybe mindazon erőforrások, erények és turpisságok beletartoznak, melyeknek hála a halandó belekapaszkodik az életbe, számtalan elkerülhetetlen egyéni traumát elviselvén, újra meg újra visszakapaszkodik; szinte legyőzi a múltó idót” (Békés, 2009).

A reziliens viselkedésre való igény az emberi élet sajátosságaiból adódóan elkerülhetetlen. Szerelmi csalódás, munkahelyi nehézség, súlyos betegség, közeli hozzátartozónk halála olyan traumák, amelyek feldolgozása komoly próbatételt jelent mindenki számára. Sokan ezekben a helyzetekben időlegesen vagy hosszabb időre összeomlanak, mások viszont képesek adaptív válaszokat adni az efféle életdrámákra.

A fő kérdés, hogy milyen feltételek fennállása tesz alkalmassá bennünket arra, hogy sikeresen megbirkózzunk ezekkel a nehéz szituációkkal, azaz reziliensek legyünk. A különféle kutatások arra az eredményre jutottak, hogy a reziliencia nem különleges, hanem mindennapi tulajdonság. A reziliens viselkedés nem azt jelenti, hogy az adott személy egyáltalán nem él át fájdalmakat és sohasem szomorú, vagy elkeseredett, sőt a rezilienciához vezető út ezeken a megpróbáltatásokon át vezet.

Számos feltétel együttes fennállása szükséges a reziliens hozzáállás létrejöttéhez. A legfontosabb, hogy az adott személy a családján belül és kívül megértő, figyelmes szövetségeseikkel rendelkezzen. Olyan szeretetteljes és támogató környezetben kell

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságtréning

<http://www.acoach.hu>

élnie, mely megfelelő szerepmodellekkel látja el, bátorítja, valamint segítséget nyújt számára a nehéz helyzetekben. Még négy fontos követelménynek kell fennállnia, hogy valaki reziliens ágenssé váljék. 1. Olyan személy, aki képes megvalósítható célokat kitűzni, és ezekért folyamatosan tenni. 2. Tisztában van saját értékeivel, erősségeivel, vagyis pozitív énképpel bír, valamint (3.) jó kommunikációs és problémamegoldó készséggel rendelkezik. 4. Kezeli tudja az (olykor heves) érzelmeit, és a rá ható erős impulzusokat.

A reziliencia fejlesztése személyes utazásnak tekinthető, mely elkerülhetetlen traumákon át vezet, vagyis nem királyi út, de a fentiekből következően nem is magányos utazás.

A rezilienciához vezető élethosszig tartó utazásnak kijelölhetők a virtuális állomásai. 1. A reziliens személy nemcsak elfogadja azokat a változásokat is, amiket nem látott előre és nem ő idézett elő, hanem előnyére fordítja őket. 2. Ahelyett, hogy megadná magát a sorsának, a fájdalom elől komplexusok mögé bújna, képes karakterisztikus döntéseket kívánó cselekvések véghezvitelére, és vállalja értük a felelősséget. 3. Helyes döntéseit nem tekinti tőle függetlenül végbemenő, véletlen egybeesések eredményének, hanem saját értékeiből származó, és azokat növelő sikeres, önbizalomnövelő akcióknak.

4. Amikor szembe kell néznie egy fájdalmas eseménnyel, akkor képes azt egy átfogóbb perspektívában szemlélni, melyben könnyebben kezelhető a konkrét tragédia. 5. A jövő iránti

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

nagyfokú érdeklődést mutat, amelyben sokféle izgalmas szerep várja, különféle kreatív rendező darabjában.

A fent bemutatott rezilienciakép az amerikai pragmatista filozófia keretébe illeszkedik, melynek egyik fő gondolata az, hogy az elmélet és a gyakorlat radikális elválasztása téves előfeltevéseken alapszik, többek között azon, hogy a tervek és a gyakorlati cselekvések világa merőben más.

Gyakran azért nem sikerül reziliens módon cselekednünk, mert az elméleteket és a cselekvéseket kijátsszuk egymással szemben, attól függően, hogy éppen a gyakorlati vagy elméleti embernek tekintjük magunkat. A gyakorlat és elmélet szembeállítását (fizikai munkás versus szellemi dolgozó) a tudástermelésre épülő információs társadalom megszünteti. A teória és a tett szembeállítása önmagában is olyan anomáliákat idéz elő, melyek lehetetlenné teszik a kialakuló válságok megoldását. A gyakorlat az elmélet nélkül vak, a teória a gyakorlat nélkül üres. Véleményünk szerint az "elmélet" és "gyakorlat" kifejezések használatának bemutatása révén feltárul a sikertelen válságkezelés egyik fő oka. A gyakorlat (Macintyre, 1999, 252-273; Shusterman, 2003, 94-142) fogalma a mi értelmezésünkben a következőket jelenti. Egymással kölcsönös összefüggésben álló cselekvések komplexuma, melyek tanult készségeket és ismereteket kívánnak meg, céljuk pedig bizonyos ideális dolgok elérése (pl. lelki egyensúly fenntartása, önmeghaladás, válságmenedzselés stb.), melyek a gyakorlaton belül nyilvánulnak meg (pl. bátran és kreatívan viselkedni egy váratlan

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

szituációban), bár az is igaz, hogy külső javak (mint például a profit és a hírnév) melléktermékként szintén fontosak lehetnek. Mivel a gyakorlat a belső javakat célozza, így a benne rejlő indítékok és standardok mozgatják, melyeket nem fogalmaznak meg explicit módon, inkább a gyakorlat történetében, tradicionális eredményeiben találhatók meg. Mivel ezek nem definiálhatók, a gyakorlatba beleértünk egy időben kibomló vitát is ezek interpretációjáról és relatív érvényességéről. A reziliencia gyakorlatának tehát része a reziliencia mibenlétét firtató folyamatos vita.

A gyakorlatpártiak általában abban egyetértenek, hogy elméletre szükség van, de úgy vélik, hogy a mindennapok zűrzavarában gyakran gátja a „természetes” megoldásnak. Véleményünk szerint a gyakorlatnak ez az értelmezése egy önreflexió nélküli, erős népi ontológián alapszik. Úgy véljük, hogy a reziliencia elmélete és általában a teória nem egy elültetésre váró mandulafácska vagy kézitáskában hazaszállítandó nyugati vagy keleti gyógyszer. A gyakorlatot értelmessé nem a reprezentálására szánt reprezentatív, helyi intézmények vagy személyek teszik, hanem a gyakorlat értelmes mintázatait, amelyek világméretű áramlása biztosított. Egy teóriát nem lehet egyszer és mindenkorra birtokolni, sőt pontosan azt sem könnyű meghatározni, hogy mi egy elmélet. Sherlock Holmes más módon és más célokból hozta létre elméleteit, mint a filozófus Nelson Goodman vagy a dzsesszzenész Miles Davis. Más egy elméletet megalkotni, a létrehozott elmélet birtokában lenni, másoknak tanító céllal

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

elmondani vagy használni (vö. Ryle, 1999, 33-45. Azok a szakemberek, akik képesek a hozzájuk fordulóknak reziliens viselkedésmintázatokat előidézni, vagyis sikeres gyakorlatot folytatnak, nyilván bizonyos elméleteket alkalmazva teszik mindezt, még akkor is, ha netán nem akarják tanító célzattal, explicit formában verbalizálni azokat. „Az értelmes gyakorlat nem az elmélet mostohagyereke. Ellenkezőleg, az elméletalkotás az egyik gyakorlat a többi között, és magát az elméletalkotást is lehet értelmesen vagy ostobán folytatni” (Ryle, 1999, 35). Kolumbusz nem azért fedezte fel Amerikát, hogy növelje a bemagolható földrajzleckék számát, és mi sem azért hoztuk létre a Massachusetts-módszer elméleti hátterét, hogy szó szerint visszamondják a hozzánk fordulóknak. A tanító célzatú felhasználásán kívül egy elmélet sokféleképpen használható. Sherlock Holmes elméletei a bűnözők kézre kerítésére, bűnük bizonyítására, bűnmegelőzésre, az ártatlan gyanúsítottak felmentésére egyaránt alkalmazhatók. Válságkezelőként nem az a feladatunk, hogy a hozzánk fordulóknak pontosan azt mondják vagy tegyék, amit mi, hanem az, hogy olyan képességek birtokába kerüljenek az általunk kidolgozott módszer révén, amelyek lehetővé teszik számukra egy nem várt probléma sikeres megoldását is. Természetesen a mi elméletünket is lehet rosszul használni (tehát nem gyógyszer), vagyis a teória "nem szavatol a lady biztonságáért". Ahhoz hasonlóan, ahogy a jól kiképzett katonák a harctéren nem motyogják maguk elé az újoncképzés alkalmával beléjük vert parancsszavakat, az elméletünk gyakorlati használóinak sem kell állandóan önmaguknak vagy

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

másoknak felmondani a leckét, elég, ha a lecke szellemében reziliens módon helyt állnak a gyakorlatban: ha kell, megtanulnak vízzen járni.

Könyvünk címe egy jól ismert bibliai jelentre történő utalás, amelyben Jézus a vízzen jár. Vagyis egy, a keresztények számára, szent szöveget használtunk arra, hogy érzékletesen ábrázoljuk azt a nehézséget, ami az információs társadalom polgáira vár, ha úrrá akarnak lenni az ipari és az információs társadalom egymáshoz csapódó hullámain. Az elmélet és gyakorlat radikális szétválasztásához hasonlóan az ipari társadalom a szent és profán megkülönböztetésének feszültségében él. Könyvünk egyik fő üzenete, hogy az információs társadalom emberének, ha reziliens módon akar viszonyulni korához, meg kell haladnia ezeket a dualizmusokat.

A vallástalan ember legfőbb életprogramja, hogy az örök élet reményéről lemondva önmaga teremtőjévé váljék (vö. Eliade, 1996. Annál emberibb tekinti magát, minél inkább képes elszakadni ősei vallásos világszemléletétől, és bátran szembenézni az életét végérvényesen lezáró halállal. Akkor válik igazán szabaddá, ha deszakralizálja világát, és száműzi tudatából a vallásos elképzelések utolsó maradványait is. Úgy véli, a misztikus élmények hátráltatják abban, hogy „valódi” önmaga legyen, ezért érzéketlenné kell válnia azokkal a tapasztalatokkal szemben, amik nem racionalizálhatók, amik nem evilágiak. A posztmodern ember olykor tragikus létszemlélete nem mond ellent annak, hogy feladjon minden olyan emberi közösséget,

Mentofaktúra folyóirat**-filozófia és Coaching**

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

amelynek létrehívója valamiféle transzcendens élmény. Az örökkévalóság szemszögéből nézve korunk minden társulása, szövetsége időleges, perspektíva nélküli képződmény. Antigoné még olyan közösség nevében vállalta a halált, melynek mindennapjait transzcendens értékek irányították, ezzel szemben korunk tragikus hősének életét, immanens értékek szabályozzák, vagyis olyan közösség nevében veszi fel a harcot, melynek nincsenek konszenzuálisan elfogadott értékei, megkérdőjelezi az objektív igazságban való hit megalapozhatóságát, gyakorta az én határainak mindhalálig való növelése motiválja. Véleményünk szerint a vallást megtagadó ember a vallásos gyermeke, s mivel láthatóan nagyon nehéz elszakadnia a rá nehezedő apafigurától, Ödipusz-komplexusa határozza meg életét, befolyásolja cselekedeteit (Freud, 1986, 262-277. A terminust Freud vezette be a mondabeli thébai király, Oidipusz története alapján, aki akaratán kívül megölte apját, és saját anyját, Iokasztét vette feleségül. A király nevét viselő komplexus a freudi pszichoanalízis alapelméletei közé tartozik. Elképzelése szerint négy éves kora táján minden gyermek vonzalmat érez ellenkező nemű szülője iránt, míg a másik szülővel szemben, mivel vetélytársának tekinti, ellenségesen viselkedik. A fiú az által avatódik szimbolikusan férfivá, hogy békét köt apjával és azonosul vele. Ha nem képes megbirkózni komplexusával, akkor nem válhat valódi férfivá, illetve a lány pszichológiailag érett nővé. A fő probléma, a vallástalan ember számára az, hogy mivel csak részlegesen tud elszakadni vallásos ősétől, kénytelen a tudattalanjába száműzni a tudatában lévő vallásos maradványokat, illetve meggátolni, hogy

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

a vallási tartalmak tudatosuljanak. Az Ödipusz-komplexus Freud szerint a moralitás, a lelkiismeret, a jog, valamint a társadalmi és a vallási tekintély kezdete. Az Ödipusz-komplexust meghaladó szubjektum szükségképpen hasadt, mivel a tudatos és a tudattalan között ingázik, és bármikor megszállhatja a tudattalan. A vallástalan ember nem véletlenül tartja olyan fontosnak, hogy radikálisan tagadja mindenféle transzcendencia létét.

A vallástalan ember akaratlanul is ősei életének folytatója, gondoljunk azokra az ünnepekre, amelyek csökvényes formában napjainkban is fontos szerepet játszanak. A profán ember, ha gyakorta nincs is tudatában ennek, átéli vallásos elődjének rítusait. Mivel ő maga az általa eltörölni kívánt múlt terméke, a vallástalan ember számára nem adatik meg, hogy teljesen függetlenítse magát attól a létformától, amelyből vétetett. A vallástalan a vallásos ember egyetlen örököse, még akkor is, ha boldogan megszabadulna ettől a testamentumtól. A teljesen vallástalan ember létének mítosza a fentiekből adódóan szertefoszlik. A vallástalan ember gyakran vallásos ősének furcsa mutációja, olyan utód, aki torz módon, gyakran funkciótlanul használ vallási fogalmakat, és olyan rítusokban vesz részt, melyek az általa megtagadni kívánt vallásban nyerik el értelmüket. A magát vallástalannak tekintő ember olyan mítoszmaradványokat dédelget, amelyek nem illeszkednek ahhoz deszakralizált világhoz, amelyben céljait megfogalmazza, mindennapjait éli. Korunkban új mitológiák jönnek létre, például annak mítosza, hogy a mitológiák kora lejárt, minden relatív. A lelki jelenségek

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

előbb-utóbb redukálhatók az idegtudományokra, hogy Isten halálával végleg felszámolhatók a vallás utolsó maradványai is, hogy semmi sem szent, minden változik, az emberi kapcsolatok időlegesen, szükségképpen unalomba fulladnak, és hogy a „nyitott házasság intézménye” megmenti a családi kapcsolatokat. Pedig a politikában, a mozifilmekben, a színházakban továbbra is fontos szerepet játszik a hős, az áruló, az áldozat, a család. A vizsgák valódi beavatások, a házasságkötések átmenetrítusok, és a halál misztériuma még az információs társadalom embere számára sem megkerülhető. A virtuális valóságok kvázi vallási élmények átélésére létrehozott szimbolikus „terek”, és nem a mitológiák maradványainak eltüntetésére alkalmas eszközök.

Nagyon sok embernek a „szent” szó hallatán borsózni kezd a háta. A „szentfazék, „szenteskedik” kifejezések jól példázzák azt, hogy korunk vallástalan embere hogyan viszonyul azokhoz a szavakhoz, melyek számára egy elavult, idegen, a racionális viselkedéshez nehezen vagy egyáltalán nem illeszthető világból származnak. A papoktól megszabadulva kvázi-pártitkárokként bizonygatják, hogy velük minden rendben, a lélek kérdései a valahányadik ötéves tervben már megoldást nyertek, már csak kisebb finomításokra van szükség, a hatékonyság növelésére. Velük semmi baj, csak kicsit idegesek, kicsi időnként elválnak, majd kicsit újra nőszülnek és így tovább. A papoktól és pártitkároktól látszólag megszabadult kelet-európai kapitalizmus (pontosabban piacgazdaság) tudástermelő, életfogytig tanuló posztmodern hősei kamaszkoruk legszebb nyarat szeretnék

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

évről-évre átélni, vagyis végleg megszabadulni a vallás- és a szocialista erkölcs utolsó maradványaitól is. Semmi sem szent, minden mehet, ami hatékonyan segíti az érvényesülést, az előrejutást. Az ipari társadalom fokozatosan deszakralizálja a teret. Az élet homogén terében bármilyen irányba elindulhatunk, egyetlen érték van mindenütt: a siker. Aki nem sikeres az akassza fel magát. Mindenki frusztrált, aki nem menedzser, sportoló, bankár vagy popzenész, vagyis az ország. Szerencsére a fent leírtak karikatúraszerűen mutatják be a valóságot, a digitális kép azért ennél árnyaltabb.

Ha ténylegesen létezne profán (vagyis a vallásos vagy kvázi-vallásos élmények átélésre teljesen képtelen ember), akkor számára a tér valóban abszolút homogén lenne, mindenféle kitüntetett rész nélkül, nem találna benne centrumot, valamiféle szilárd pontot, amire építhetné az életét szimbolizáló házát.

Valójában, a homogén „sikertérrel” szemben, életünk terei nem egyneműek, minőségileg eltérő jegyeket mutatnak. Léteznek kitüntetett helyek, olyan térrészek amelyek szentek. A profán tér homogenitásában, káoszában nem lehetne „valódi” életet élni, a középpont létrehozása a teremtéshez hasonló cselekvés. Mindez nem csupán a vallásos emberekre jellemző, hanem mindannyiunkra. Vagyis bármennyire is idegenül hangzik – azon olvasók számára, akik valamilyen oknál fogva nem kedvelik a vallásokat –, a nem vallásos emberek profán élettereit is szent terek emelik ki a káoszból és teszik élhetővé. Nemcsak a vidéken élőket, akik gyakran saját kezükkel építették fel lakóhelyüket,

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

hanem a nagyvárosi polgárokét is, aki számára szintén fontos a lakásuk, melyek szent terekként funkcionálnak. Azokat a kvázi-vallásos élményeket, melyek révén a szent átélhető, azért tudjuk nehezen megtapasztalni, mert deszakralizált világunk az óvodától az egyetemig azt sulykolja belénk, hogy ezek az élmények nem valódiak, nem illeszkednek a világ tudományos képéhez, és aki mindezeket tapasztalja, elavult, szentimentális, élet- és versenyképtelen, érzelmileg kötődik ott és akkor, ahol, és amikor a hideg ész már a következő problémák megoldását tűzi ki célul.

Az információs társadalom a szent és a profán szintézisének új módjait keresi. A homogenizált tér felszámolásának, és az öröklét újraértelmezésének egyik izgalmas kísérlete Kapitány Andrásról, egy kortárs magyar képzőművésztől származik (Kollár, 2006). Tevékenysége az elmélet és a gyakorlat, az analízis és szintézis, valamint a konvergens és a divergens gondolkodás szembeállítását is megkérdőjelezi, és ezáltal paradigmául szolgál az ontológiai coaching számára. Pregnánsan megjelenik nála az a fajta kreatív rombolás, ami könyvünk egyik alaptémáját adja.

Pevsner Az európai építészet történetében (1972) azt írja, hogy az építészek egyszerre festők, szobrászok és téralakítók: a falfelület két dimenziós terének megálmodása során festők, a tömegrészek összeillesztésekor szobrászok, és a belső tér kialakításakor speciálisan térbeli viszonyokkal foglalkozó alkotók. Az építészet esztétikai kitüntettségét ez a sokszínűség adja, több művészeti ág szintéziseként működik. Ezek a művészeti ágak azonban megőrzik függetlenségüket. Hegel

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

szerint az építészet alacsonyabb rendű a szobrászatnál és a festészetnél. Az abszolút szellem önmagára ébredésének korábbi stádiuma, mint a másik két kifejezésforma. Az építészet térbeliségével szemben a zene alapja az időbeliség, a „hangok időmértéke”, akár az *éné*, mely „csak belső koncentrációként és önmagába a való visszatérésként válik” azzá, amivé lennie kell (Hegel, 1979, 317). A zenehallgatás élményéhez nagyon hasonlót él át a digitális hullámokban önmagát figyelő korunk hőse. Az éntükröző digitális folyam mintázatai (egyebek mellett) olyan épületeket formáznak, melyek *időnként* szobroknak látszanak, vagyis ellent mondanak a befogadó előzetes elvárásainak.

Kapitány András korunk építészetének azon irányzataihoz kapcsolódik, amik a lakhatóságot, a funkcionalitást előtérbe helyező épületekkel szemben az épületeket a művészi befogadás közegeinek tekintik. A coaching során ezekhez az experimentális épületekhez hasonló virtuális tereket építünk. Kapitány művei a piramisokhoz és a gótikus katedrálisokhoz hasonlóan valamiféle szimbolikus tartalommal bírnak: a virtuális térben, de a valóságban is – semmibe véve az otthont adó kvázi-aklok melegét – vad kísérletezés laboratóriumai, melyekben az emberi érzékeket veszik célba, hogy aztán az új tapasztalatok birtokában a befogadók is másként lássák épített környezetüket.

Az ontológiai coaching pulzáló, lüktető „épületei” a valóságnak azt a régióját tárják fel, ami az egyedi élmények sokszínűségét tartalmazza, szemben a fogalmiság falai közé zárt világgal. A tér helyett a dinamikus idő áramló közegének megtapasztalását

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

teszik lehetővé a coachee számára. A coaching a mi olvasatunkban olyan mentofakturává válik, melyben a coachee és a coach közösen adaptív tudást és érzelmeket termel.

Castells (2005, 532) szerint „a tér a társadalom kifejeződése”. Az információs társadalom változásai a térről alkotott elképzeléseinkre is befolyással vannak. A mindig megújuló térben az állandóan alakuló társadalom a maga teljességében tükröződik. A tér az egymással szemben álló érdekek és értékek kifejezője is egyben, ebből a szempontból egyáltalán nem homogén. A különféle szubkultúrák véleményünk szerint más-más módon konstituálják saját területet, vagyis a társadalmi tér sok egymás mellett létező szubtérből áll. Castells (2005, uo.) úgy véli, hogy a „tér valójában megszilárdult idő”. „A társadalomelmélet szempontjából a tér az időmegosztásos társadalmi gyakorlat alapja” (Castells, 2005, 533). A tér ad helyet az egymás mellett, egyidejűleg jelen lévő gyakorlatoknak. „Társadalmunk különféle áramlások – tőkeáramlások, információáramok, technológiai áramlatok, a szervezeti kölcsönhatások áramai, továbbá képek, hangok és szimbólumok áramlatai – köré szerveződik” (Castells, 2005, uo.). Szerinte a hálózati társadalom az áramlások tere. „Az áramlástér az áramlásokon keresztül működő, időmegosztásos társadalmi gyakorlatok materiális szerveződése” (Castells, 2005, uo.) Pontosabban (space of flows) áramlások teréről beszél Castells. Véleményünk szerint megvilágító erejű azt állítani, hogy terek megszilárdult idők, vagyis az áramlások tereiről beszélni, és nem

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságtréning

<http://www.acoach.hu>

egyetlen teréről. Tehát sok egymással összetalálkozó és egyesülő, majd szétváló, máskor egymás mellett párhuzamosan folydogáló áramlástérről beszélhetünk. Az „áramlástér” kifejezés a dinamikus és nem a statikus időről való beszéd fogalmi keretébe illeszkedik. Egy adott szubkultúrában élő közösség áramlástere teljesen elkülönült lehet a domináns társadalmi gyakorlat által konstituált tértől. Egyszerűen nem tudnak az áramlás medrét létrehívó szabályokról, az értékek és konfliktusok olyan világában élnek, ahonnan nem látszanak azok a folyamatok, amelyek adott esetben hatással vannak a saját gyakorlatukra is. Képzelnék el olyan emberek halmazát, akik saját gondolataikkal és érzelmeikkel vannak elfoglalva, és semmibe veszik a domináns áramlástereket. Az ontológiai coaching során közösen felépített virtuális épületek, mentofaktúrák ezeknek a különféle áramlástereknek a kifejeződései. Egyes épületek maguk is áramlásterek, illetve az áramlásterek vizsgálatának kísérleti laboratóriumai.

Úgy vélem, hogy az időtlen idő, ahogy társadalmunk domináns temporalitását nevezem, akkor áll elő, *amikor egy adott kontextus, nevezetesen az információs paradigma és a hálózati társadalom jellemzői magából a rendszerből fakadó zavarokat idéznek elő az adott kontextusban felbukkanó jelenségek sorrendjében.* Ezek a zavarok vagy a jelenségek előfordulásának összesűrítésében nyilvánulhatnak meg, ami azonnali egymásra következésükhöz, sőt egybeesésükhöz vezet, vagy pedig a

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

sorozatok véletlenszerű megszakadásaiban. A sorrendiség megszüntetése differenciálatlan időt teremt, amely egyenértékű az örökléttel (Castells, 2005, 593).

Kapitány Escher művein elősködő alkotásai a „kizökkent idő” szobrai, az „időtlen idő” szubtereket összecsomózó kifejeződései, a digitális folyók hullámain megcsillanó „öröklét” elmosódó üzenetei. A virtuális térben újraalkotta a Szépművészeti Múzeum kerengőjét, mely ebben a közegben tényleg kereng: minden mozog, minden változik, semmi sem állandó legkevésbé a néző (a coachee), aki maga is a múltó idő kerengőjében kering: a befogadás (coaching) során egyszerre veszti el és találja meg önmagát. A Szépművészeti Múzeumnak és Escher paradox épületeinek kreatív destrukcióra épülő „összemorfolása” révén hozta létre a Fikagra című, 20db-ból álló sorozatának a modelljeit, amiket aztán tovább alakított grafikáin, pontosabban fikagráin. Az alkotások miközben a grafika történetébe ágyazódnak, egyúttal a virtuális térben létrehozott épületszobrokat reprezentálják mint fikagrák. Mindez jól példázza az ontológiai coaching olykor paradoxonokra épülő technikáját.

Kapitány előszeretettel elősködik Escher furcsa épületein, drótvázás animációjukra festményeket vetít, miáltal a szobor, festmény és az épület együttese mindhárom művészeti ágat kimozdítja eredeti ontológiai helyéről. A hegei hierarchia összeomlik, az építészet keveredik a szobrászattal és a festészettel, különálló történetük visszamenőleg egyesül, az

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

„időtlen időt” kifejező homályos, sok kis szubnarratívát magába foglaló történeté duzzad. Ez olyan új összművészeti produktum, amely nem a művészetek korábbi határain lép túl, hanem ezeket a diszciplínákat kimozdítja megszokott helyükről. Ezen alkotási új ontológiát teremtenek a művészet számára „az időtlenné váló időben”. Az ontológiai coaching is hasonlóra vállalkozik: az öröklétbe szorult coachee-nak segít abban, hogy adaptív ontológiát építsen fel a számára rendelkezésre álló régiek elemből.

Az időről való tünődés legszebb metaforája Herakleitosztól származik: „kétszer nem léphetünk ugyanabba a folyóba, vagyunk is, meg nem is vagyunk”. Mi, Herakleitosz kései utódai, miközben változó tükörképünket nézzük, nem egy, hanem a sok egymás mellett folyó, csörgedező, kiáradó, kiapadó egymást keresztező digitális folyóban, testünkön áthömpölyög a gének információ-áradata, és agyunkat a kulturális gének parazitái fertőzik meg. Jól kifejezi korunk látásmódját Kapitány „Parazita *.SR” című műve, mellyel 1995-ben kezdett el foglalkozni, a Working Space II nemzetközi projekt keretében, mely The Genes of Architecture alcímet kapta. A művészek azokat a jelenségeket kutatták a számítógép lehetőségeit vizsgálva, hogy miként válik egy építészeti konstrukció szoborrá a virtuális térben. A projekt szervezői arra kérték a különböző országok résztvevőit, hogy használják fel bátran egymás munkáinak részleteit és figyeljék meg, milyen irányú változásokat okozhat az idegen „gének” jelenléte. Kapitány művét egy idegen elem beemelése rombolni kezdte, ami abban nyilvánult meg, hogy az általa elkészített

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

épületet szétrobbantott törmelékhalmazzá változtatta. Valójában az történt, hogy a számítógép és a 3D animációs program lehetőségeit maximálisan kihasználta, mely egy újabb parancsot már képtelen volt végrehajtani. A program minden parancs nélkül vertices pontokat hozott létre a virtuális térben, és ezeket véletlenszerűen (általában ismeretlen rendszer szerint) össze is kötötte, így módon egy teljesen új konstrukció létrejöttének lehetett a szemtanúja. Létrejött a Castells által bemutatott „időtlen idő”. Az épület ismeretlen törvények révén megváltozott, a digitális folyók hullámai furcsa, esztétikailag értékelhető mintázatokat formáztak. „Az idő folyik az éj közepén” – írja Tennyson. „mindenki alszik, de az idő hallgatag folyója (...) folyik a réteken, a pincékben, a térben, egyre csak folyik a csillagok között” (Borges, 1992, 86. Kapitány állóképei, illetve animációi digitális folyóinak eltérő mintázatait ragadják meg, melyeken az idők és önmaguk tűnékenységén méléző digitális herakleitoszok különféle képmásai tükröződnek, mintegy a hálózati társadalom öröklétébe fagyva. Mindez az ontológia coaching metaforája: olyan parazitákat hozunk létre, amelyek szétrombolják a coachee élethetlenné vált életterét, hogy élhetőbbé, izgalmasabbá tegyünk.

Kapitány egyik animációján a fal, a mennyezet, a padló állandóan átsiklik egymáson, miközben felvillannak az általa nagyra tartott konstruktivista művészek alkotásai. A befogadó zavarba ejtően komplex és intenzív élmények átélésre kényszerül vagyis arra, hogy megtapasztalja, hogy „a sorrendiség megszüntetése differenciálatlan időt teremt, amely egyenértékű az örökléttel”.

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

Ezekben a művek az ontológiai coaching számára azt üzenik, hogy a zárt és nyitott, a rész és egész viszonya relatív, az állandóság csupán pillanatnyi, a változás, a mulandóság, a be nem fejezettség tapasztalata dominál a változatlansággal, az organikus egésszel, a merev kategóriákba zárt realitással szemben.

Kapitány épületeinél szinte lehetetlen függőlegest vagy vízszintes falat találni, viszont előszeretettel használ kristály-szerkezetet (hegyesszöget). Az új épületszobrok-szoborépületek stimulálóká, meglepőkké válnak, akár Santiago Calatrava hídjai, épületei, melyek a beton és az acél művészi módon való alkalmazásának izgalmas példányai.

A számítógép virtuális terében Kapitány szemben az építészet eddig ismert hagyományaival, figyelmen kívül hagyja a gravitációt, a statikát, sőt az anyagok szilárdságával-terebírásával sem kell foglalkoznia. A virtuális térben készült épület alakváltó, lehet képlékeny, vagy lebegő, fittyet hány a gravitáció törvényeinek. Művei egyszerre épületek, szobrok és festmények, kimozdítva ezáltal az eredeti műfajokat korábbi ontológiai helyükről, miáltal teljesen új, úgynevezett holonikus struktúrákat hoz létre: az időtlenné váló idő monumentumait. Kapitány számára másodlagos szempont a futurisztikus épületek megépíthetősége, inkább egy új építészeti nyelv kialakításán fáradozik.

Más művészeti alkotásokhoz hasonlóan az épületek is a levegőbe kényszerülhetnek, és a földi kötelékeitől megszabadult lüktető,

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Szép múlt vár ránk

Dr. Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Boldogságréning

<http://www.acoach.hu>

örvénylő építészeti kialakulásának lehetünk szemtanúi. Megalkotható Isten városának virtuális változata. Ez az építészeti az időben való változást és a változtathatóságot vizsgálja, illetve reprezentálja, ezáltal rávilágít a valóság változékony természetére, az idő differenciátlanságából adódó huszonegyedik századi speciális öröklétre. Végre elsősorban az időtlenné váló időről, azaz rólunk, illanó és esetleges valónkról szólhat az építészeti.

Pál apostol azzal az állítással, hogy „mindennap meghalok”, azt kívánta kifejezni, hogy tényleg minden nap meghalunk és feltámadunk. Folyamatosan születünk és haldoklunk, életünk agónia. Ebből adódóan az ontológiai coaching során az idő az egyik legfontosabb kérdés. „Ki vagyok én? Kicsoda bármelyikünk is? Kik vagyunk? Talán egyszer megtudjuk? Talán nem. De addig is, mint Szent Ágoston mondta, a lelkem ég, mert mindent meg akar tudni” (Borges, 1992, 90)

Dr. Kollár József

Egyetemi oktató, PPKE

Magyar Coachszövetség KA Szakmai igazgatója

Mester mediator, Mester coach
